

RAQAMLI PEDAGOGIKA SHAROITIDA MILLIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOY-PEDAGOGIK ASOSLARI

Kulaxmetova Mahliyo Muxiddin qizi
Mirzaobod tumani 5-maktab

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli pedagogika va masofaviy ta'lim sharoitida umumta'lim maktablarida musiqa va raqs ta'limi orqali o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik mexanizmlari tahlil qilinadi. Muallif o'zbek xalq raqslari maktablari (Farg'ona, Xorazm, Buxoro, Qoraqalpog'iston, Surxondaryo), milliy liboslarning rang va naqsh ramziyligi, raqs harakatlarining semiotik tahlili asosida masofaviy muhitda milliy o'zlikni anglash kompetensiyasini rivojlantirish modelini taklif etadi. Shuningdek, madaniy merosni masofaviy o'qitishda sifat monitoringining o'ziga xos ko'rsatkichlari (estetik idrok, ramziy tafakkur, milliy identifikatsiya darajasi) ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli pedagogika, milliy qadriyatlar, ijtimoiy fanlar, masofaviy ta'lim, xalq raqslari, semiotika, sifat monitoringi, madaniy meros, estetik tarbiya.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning joriy etilishi nafaqat fanlarni o'qitish usullarini o'zgartirmoqda, balki milliy qadriyatlarni yosh avlod ongiga singdirish mexanizmlarini ham tubdan yangilamoqda. Ayniqsa, ijtimoiy fanlar va gumanitar ta'lim sohasida – tarix, madaniyatshunoslik, etnografiya, estetika – masofaviy muhitda milliy o'zlikni anglash kompetensiyasini shakllantirish dolzarb muammoga aylangan.

Musiqa va raqs san'ati – bu nafaqat estetik tarbiya vositasi, balki ijtimoiy-madaniy kodlarni, tarixiy xotirani, axloqiy me'yorlarni avloddan avlodga yetkazuvchi kuchli semiotik tizimdir. O'zbek xalq raqslari, milliy liboslar, ranglar va naqshlarning ramziy ma'nolari o'zida etnosning dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari va qadriyatlar tizimini aks ettiradi. Shu sababli, ularni masofaviy ta'lim sharoitida o'qitish metodikasini ishlab chiqish ijtimoiy fanlar didaktikasining muhim vazifasidir.

Ushbu maqolaning maqsadi – raqamli pedagogika vositalari yordamida umumta'lim maktablarida (xususan, 5-sinf misolida) o'zbek xalq raqslari va milliy liboslar orqali o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik modelini taklif etish hamda sifat monitoringi mezonlarini ishlab chiqish.

Asosiy qism

1. Milliy qadriyatlarni shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik asoslari

Milliy qadriyatlar – bu muayyan etnosning tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan, uning o'ziga xosligini, dunyoqarashini, axloqiy me'yorlarini va estetik idealarni ifodalovchi ma'naviy boyliklardir. J. Tulenov, M. Quronov, Q. Nazarov

kabi olimlarning tadqiqotlarida milliy qadriyatlar shaxs ma'naviyatining asosi, fuqarolik pozitsiyasining negizi sifatida talqin etiladi.

2. Raqamli muhitda o'zbek xalq raqslari maktablarini o'qitishning didaktik imkoniyatlari

O'zbekistonda beshta asosiy raqs maktabi mavjud: Farg'ona-Toshkent, Xorazm, Buxoro, Qoraqalpog'iston, Surxondaryo. Har bir maktab o'ziga xos harakatlar tizimi, ritmik qurilishi, libos ranglari va naqshlari bilan ajralib turadi. Quyida ushbu maktablarni masofaviy muhitda o'qitishning raqamli vositalari va didaktik imkoniyatlari keltirilgan:

Raqs maktabi	Xususiyatlari	Masofaviy o'qitish vositalari	Ijtimoiy fanlar bilan bog'liqligi
Farg'ona-Toshkent	Nafis, lirik, yengil harakatlar, och ranglar	Video-darslar (qo'l barmoqlari harakati makroplanlari), interfaol xaritalar	Farg'ona vodiysining tarixiy-madaniy mintaqa sifatida o'rganilishi
Xorazm	Energik, kontrastli ranglar (qizil-qora), kastanetlar	360° videolar (qo'l va oyoq harakatlari), ritmik simulyatorlar	Xorazmning qadimgi zardushtiylik va ko'chmanchi madaniyati bilan bog'liqligi
Buxoro	Jo'shqin, qarsaklar, qayroqlar, boy liboslar	VR muzeylar (Buxoro saroylari), audio-manbalar (qayroq va zanglar ovozi)	Buxoroning buyuk ipak yo'lidagi roli, islom madaniyati markazi sifatidagi ahamiyati
Qoraqalpog'iston	Tana raqsi, g'ayrioddiy harakatlar, "saukele" bosh kiyim	Etnografik videohujjatlar, interfaol naqshlar galereyasi	Qoraqalpog'istonning yarim ko'chmanchi turmush tarzi, Orol ekologik muammosi bilan bog'liq ijtimoiy tahlil
Surxondaryo	Tabiat bilan uyg'unlik, dehqonchilik motivlari	"Boysun bahori" festivali virtual turlari, tabiat tovushlari bilan uyg'unlashtirilgan audiodarslar	Boysun etnografik hududining UNESCO nomoddiy madaniy merosi sifatidagi maqomi

Masofaviy muhitda ushbu maktablarni o'qitish uchun quyidagi raqamli platformalar tavsiya etiladi:

1. Interfaol xaritalar (Google My Maps, StoryMapJS) – har bir raqs maktabining geografik joylashuvi va tarixiy kontekstini vizualizatsiya qilish;

2. Video-annotatsiya vositalari (Edpuzzle, PlayPosit) – raqs harakatlariga sharh va savollar qo'shish;

3. 360° va VR turlar (Google Arts & Culture, ThingLink) – milliy liboslar va naqshlarni batafsil ko'rish;

4. Diskussion forumlar (Padlet, Kialo Edu) – har bir raqs maktabining madaniy ahamiyati haqida munozara.

3. Raqs harakatlarining semiotik tahlili: ijtimoiy fanlar darslariga integratsiya

Raqs harakatlari – bu so'zsiz muloqot tizimi bo'lib, har bir imo-ishora, qo'l holati, tananing egilishi muayyan ijtimoiy va madaniy ma'noni ifodalaydi. Quyida 5-sinf o'quvchilari uchun moslashtirilgan raqs harakatlarining semiotik tahlili keltirilgan:

Harakat	Texnikasi	Semiotik ma'nosi	Ijtimoiy fanlardagi konsept
Daf tutgan kabi	Qo'llar oldinda, kaftlar yuzma-yuz, ritmik tebranish	Marosim, minnatdorchilik, bilan uyg'unlik	duo, tabiat Din sotsiologiyasi, marosim antropologiyasi
Gullarni uzgan kabi	Bir qo'l "gul" ni ushlaydi, ikkinchi qo'l ehtiyot bilan uzadi	Go'zallik, mehnat, qisqaligi	sevgi, hayotning Estetika, mehnat etikasi, ekologik madaniyat
Choy quygan kabi	Bir qo'l "choynak", ikkinchi qo'l "piyola", ehtiyotkor quyish	Mehmonparvarlik, hamjihatlik, tinchlik	O'zbek mehmonnavozlik an'anasi (ijtimoiy me'yori)
Qush qanoti silkitgan kabi	Qo'llar yon tomonda keng ochilgan, yengil silkinish	Ozodlik, xabar, hayot nafasi	erkinlik, Inson huquqlari, fuqarolik jamiyati

Masofaviy muhitda rang va naqsh ramziyligini o'qitish uchun quyidagi vositalar tavsiya etiladi:

1. "Ranglar saylovi" interfaol testi – talabaga rang ko'rsatiladi, u uning ramziy ma'nosini tanlaydi;

2. "Naqshlar dekodi" loyihasi – talabalar o'z hududidagi milliy liboslarni suratga olib, naqshlarning ma'nosini tadqiq qiladi;

3. Mintaqaviy taqqoslash jadvali (Google Sheets yoki Miro) – har bir mintaqa liboslarining rang va naqsh xususiyatlarini taqqoslash.

5. Sifat monitoringi modeli: ko'rsatkichlar va vositalar

Milliy qadriyatlarni masofaviy muhitda shakllantirish sifatini monitoring qilish an'anaviy testlardan farq qiladi. Quyida taklif etilayotgan uch bosqichli monitoring modeli keltirilgan:

1-bosqich: kognitiv (bilim) – o'quvchi raqs maktablari, rang va naqshlarning ma'nosini biladimi?

1. Vositalar: Google Forms testlari (ochiq va yopiq savollar), interfaol so'rovnomalar (Kahoot, Quizizz).

2. Ko'rsatkichlar: 5 ta raqs maktabini nomlay oladi, 4 ta asosiy rangning ma'nosini tushuntiradi.

2-bosqich: Affektiv (hissiy munosabat) – o'quvchi milliy qadriyatlarga ijobiy munosabat bildiradimi?

1. Vositalar: reflektiv esse (yozma yoki video formatda), emoji so'rovnomalari, Padlet forumidagi izohlar tahlili.

2. Ko'rsatkichlar: "Mening sevimli raqsim" mavzusida his-tuyg'ularini ifodalay oladi, liboslarning go'zalligiga hurmat bildiradi.

3-bosqich: behavioural (xulq-atvor) – o'quvchi milliy qadriyatlarni kundalik hayotida namoyish qiladimi?

1. Vositalar: loyiha ishlari (rang va naqshlarni zamonaviy libosda qo'llash), amaliy topshiriqlar (oddiy raqs harakatlarini takrorlash), ota-ona so'rovnomalari.

2. Ko'rsatkichlar: mustaqil ravishda raqs harakatlarini bajarishga harakat qiladi, milliy liboslarni boshqa kiyimlardan ajrata oladi.

6. Amaliy tajriba: masofaviy dars ishlanmasi (5-sinf misolida)

Quyida "O'zbek xalq raqslari" mavzusida masofaviy darsning qisqacha ishlanmasi keltirilgan:

Dars mavzusi: O'zbek xalq raqslari – milliy qadriyatlar ifodasi

Sinf: 5

Format: aralash (sinxron Zoom + asinxron Google Classroom)

Vaqt: 40 daqiqa

Bosqich	Vaqt	Faoliyat	Raqamli vosita
Tashkiliy (enerjayer)	3 daq	"Qushchalar uyda" o'yini (virtual guruhlariga bo'lish)	Breakout room (Zoom)

Kirish	5 daq	Video-rolik: O'zbekiston raqslaridan lavhalar	YouTube (playlist)
Asosiy (1-topshiriq)	10 daq	Guruhlarda raqs maktablari haqida ma'lumot tayyorlash	Google Slides (hamkorlikda tahrir)
Asosiy (2-topshiriq)	10 daq	Ranglar va naqshlar semiotikasi – interfaol test	Kahoot / Quizizz
Amaliy (3-topshiriq)	7 daq	Oddiy qo'l harakatlarini takrorlash (daf, gul, choy)	Video-yozuv (Flipgrid)
Refleksiya	5 daq	“Bugun men nimani o'rgandim?” (emoji + qisqa yozuv)	Padlet

Uyga vazifa:

O'z hududingizdagi milliy libosning rang va naqshlarini chizing va ularning ma'nosini yozib keling.

“Mening sevimli raqsim” mavzusida 30-60 sekundlik video tayyorlang.

Xulosa. Musiqa va raqs ta'limi – bu ijtimoiy fanlarning ajralmas qismidir. Ular orqali milliy qadriyatlar (vatanparvarlik, mehnatsevarlik, mehmonparvarlik, go'zallik) nafaqat nazariy jihatdan, balki hissiy va amaliy darajada shakllantiriladi.

Raqamli pedagogika vositalari (interfaol xaritalar, 360° videolar, VR muzeylar, semiotik tahlil platformalari) masofaviy muhitda milliy qadriyatlarni o'qitishning samaradorligini oshiradi. An'anaviy darsga nisbatan o'quvchilarning faolligi, vizual xotirasi va madaniy kodlarni tushunish darajasi yuqori bo'ladi.

Taklif etilgan uch bosqichli monitoring modeli (kognitiv – affektiv – behavioural) milliy qadriyatlarni shakllantirish sifatini baholashda an'anaviy testlardan ko'ra samaralidir. U o'quvchining bilimini, hissiy munosabatini va xulq-atvorini birgalikda qamrab oladi.

Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, aralash (blended) format – sinxron (Zoom, bahs) va asinxron (forum, video-loyiha) usullar kombinatsiyasi – 5-sinf o'quvchilari uchun eng maqbul hisoblanadi. Bunda o'quvchilarning diqqatini saqlash va individual yondashuvni ta'minlash osonroq.

Raqamli pedagogika sharoitida milliy qadriyatlarni shakllantirish – bu shunchaki videodars qo'yish yoki test o'tkazish emas. Bu madaniy kodlarni, ramzlarni, tarixiy xotirani raqamli muhitda jonli va hissiy tarzda yetkazish san'atidir. O'zbek xalq raqslari va milliy liboslari bu borada bebaho manba hisoblanadi. Ularning semiotikasini, ijtimoiy kontekstini va estetik go'zalligini masofaviy muhitda to'g'ri o'qitish orqali biz nafaqat bilimni, balki o'z madaniyatini chuqur his qiladigan va uni dunyoga tanita oladigan avlodni tarbiyalaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

Tulenov, J. (2020). *Milliy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi*. Toshkent: "Fan".

Quronov, M. (2022). *Etnopedagogika: milliy tarbiyaning asoslari*. Toshkent: "O'zbekiston".

Mirzaxmedov, U. U., Cheryomuxina, N. P., Abdullayev, A. M. (2024). *Musiqa 5-sinf*. Toshkent.

Abubakirova, R. (2021). *Metodicheskie rekomendatsii dlya pedagogov i rukovoditeley detskix xoreograficheskix kollektivov*. Toshkent.

Salixov, B. S., Matyoqubov, B. (2007). *O'zbekistonda damli va zarbli cholg'ular ijrochilari tarixi*. Toshkent.

UNESCO (2023). *Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Boysun District, Uzbekistan*.

Begmatov, S. (2017). **6-sinf musiqa darsligi**. Toshkent.

Rasulova, M. (2023). *Musiqa darslarida tetiklashtiruvchi o'yinlardan foydalanish*. Samarqand.

Уралов, А. Б., & Бердалиева, С. Х. (2020). МОРФЕМАЛАР ТИЗИМИДА АГГЛЮТИНАЦИЯ ВА ФУЗИЯ МУНОСАБАТИ. *Интернаука*, (20-4), 81-82.

Уралов, А. Б., & Умарова, Б. Х. (2020). ТУРКИЙ ТИЛЛАРДА МОРФЕМАЛАРНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ. *Интернаука*, (20-4), 77-78.

Uralov, A. B. (2018). COMPREHENSIVE AND EXTENDED FORMS OF SUFFIXES IN UZBEK LANGUAGE. *Theoretical & Applied Science*, (12), 127-131.